

Samenwerking in de voorlichting

 Niet alleen voor de boeren wordt onderlinge samenwerking van steeds meer betekenis, maar ook voor hun voorlichters. Het is de taak van de voorlichters, de boeren en tuinders te helpen door te overzien welke alternatieve oplossingsmogelijkheden er zijn voor hun problemen en door de consequenties van de keuze van elk van deze alternatieven met hen door te denken, zodat de ondernemer deze tegen elkaar kan afwegen. Hierbij zal de ondernemer natuurlijk niet alleen rekening houden met het inkomen dat hij van elk alternatief verwacht, maar ook met factoren als risico, aanzien, plezier in het werk, gebondenheid aan het bedrijf e.d.

De problemen die om een oplossing vragen, zijn thans veel gecompliceerder dan tien of twintig jaar geleden. De aanpassing van de bedrijfsstructuur aan de snel veranderde verhoudingen tussen de kosten van de verschillende produktiefactoren en opbrengsten van de produkten vragen om ingrijpende wijzigingen in de bedrijfsstructuur, die vaak voor alle gezinsleden belangrijke consequenties hebben. Velen staan voor de vraag of zij hun bedrijf moeten opheffen en een ander beroep kiezen, naast hun bedrijf een nevenberoep moeten kiezen of door belangrijke investeringen hun bedrijfsomvang vergroten. Op heel wat bedrijven zoekt de ondernemer naar mogelijkheden om zijn bedrijf met tamelijk eenvoudige aanpassingen voort te zetten, terwijl de technisch-economische (rijks)voorlichter op grond van zijn kennis van de omstandigheden op het bedrijf en van de vakbekwaamheid van de ondernemer meent dat deze mogelijkheden niet bestaan. Deze voorlichter kan dan met de ondernemer de verschillende alternatieven voor bedrijfsverbetering doorrekenen, maar dit lost zijn probleem niet op. Daarvoor moet dikwijls ook worden overwogen welke mogelijkheden er zijn voor een hoofd- of nevenberoep buiten de landbouw, zowel voor de ondernemer zelf als voor zijn kinderen. De rijksvoorlichters zijn echter niet

geschoold om deze mogelijkheden goed te overzien; dit ligt op de weg van de agrarisch-sociale en economisch-sociale voorlichters. Een dergelijk probleem kan dus alleen goed worden opgelost bij een samenspel tussen de rijksvoorlichters en de voorlichters van de landbouworganisaties.

Op dergelijke bedrijven zal men soms ook tot een oplossing van het probleem kunnen komen door verticale integratie, waarbij de veevoerhandel veelal een belangrijk deel van het kapitaal verschaft voor en het risico draagt van de bedrijfsvergroting. Om de consequenties van dit alternatief goed te overzien zal dan dikwijls de hulp van een voorlichter van de handel moeten worden ingeroepen. Voor andere vormen van bedrijfsvergroting, zoals overgang op fruitteelt of groenteteelt, zullen de landbouwvoorlichters de hulp nodig hebben van tuinbouwvoorlichters om de boer te helpen de gevolgen te overzien.

Een intensieve voorlichting over ingrijpende structurele veranderingen, waarbij verschillende voorlichters samenwerken, is ongetwijfeld duur. De kosten hiervan zijn echter veel lager dan die van de subsidies voor afvloeiing en bedrijfsverandering, die de overheid geeft in het kader van het O. en S.-fonds. Mogelijk is een dergelijke goede voorlichting bovendien voor veel boeren waardevoller.

Nu op veel bedrijven de investering per arbeidskracht tussen de f 100.000 en f 250.000 bedraagt en deze door de stijging van de lonen bovendien nog snel groter wordt, roept ook de financiering steeds meer problemen op, die ten dele door samenspel tussen de verschillende voorlichters kunnen worden opgelost. Niet zelden is een boer zich er niet van bewust dat hij met verlies werkt, doordat hij alleen het zakgeld van zijn meewerkende zoon als kosten beschouwt en niet het loon dat deze elders zou kunnen verdienen. Hierdoor kan deze zoon niet voldoende sparen om te zijner tijd het bedrijf over te nemen. Voor de oplossing

van een dergelijk probleem is vaak weer een samenspel nodig tussen de technisch-economische en de economisch-sociale voorlichter, en misschien ook de financieringsvoorlichter van de boerenleenbank. De eerste is gewoonlijk degene die het probleem ontdekt doordat de boer alleen hem goed kent en vertrouwt, en die overziet welke investeringen noodzakelijk zijn om tot een rendabele bedrijfsvoering te komen, de tweede is gespecialiseerd op de regeling van financiële verhoudingen binnen het gezin, terwijl de financieringsvoorlichter over de kennis van de verschillende financieringsmogelijkheden beschikt, die nodig kunnen zijn wanneer de zoon het bedrijf overneemt.

Voor een rendabele bedrijfsvoering blijven de opbrengsten per ha en per dier van grote betekenis. Voorlichting over de beste wijze om goede opbrengsten van de verschillende bedrijfsonderdelen te verkrijgen, wordt in steeds toenemende mate gegeven door de voorlichters van particuliere en coöperatieve handel en industrie, dikwijls op basis van de gegevens van hun eigen onderzoeksinstituten. Uiteraard is deze voorlichting mede gericht op een vergroting van de winst van degenen die deze voorlichters betalen. Verscheidene rijksvoorlichters voelen daarom behoefte deze voorlichting aan te vullen met objectieve voorlichting, maar dit is alleen goed mogelijk als zij inzage krijgen in de onderzoeksresultaten waarop deze commerciële voorlichters hun advies baseren. Niet altijd is er een zodanige sfeer van onderling vertrouwen, dat samenwerking in dit opzicht mogelijk is. Dit komt mede doordat sommige rijksvoorlichters zich verheven voelen boven de commerciële voorlichters, omdat zij alleen zichzelf als objectief beschouwen.

Ook tussen de andere voorlichters die in een bepaald gebied werkzaam zijn, bestaat niet altijd een goede samenwerking. Er zijn wel streken waar men elkaar goed kent en vertrouwt en gezamenlijk tracht de boer te helpen weloverwogen beslissingen te nemen, maar dit is niet overal het geval. Het komt bijv. wel voor, dat de rijksvoorlichters aan de ondernemers die voor de moeilijke beslissing staan hun bedrijf al dan niet op te geven, weinig aandacht besteden, omdat zij terecht aanvoelen dat zij alleen niet goed in staat zijn hier de juiste hulp te bieden. Begrijpelijkerwijze is er dan een neiging om deze gevallen over te laten aan de voorlichters van de organisaties, die alleen evenmin tot een goede oplossing kunnen komen, omdat zij de ondernemer geen goed inzicht kunnen geven in de kans dat hij uit zijn bedrijf een

redelijk inkomen kan halen. Alleen door samenwerking tussen verschillende voorlichtingsdiensten kunnen veel van de belangrijkste problemen van de boeren opgelost worden.

Bij de overheid is de bereidheid tot een dergelijke samenwerking in principe aanwezig; dit blijkt onder andere uit de subsidiëring van de voorlichtingsdiensten van de standsorganisaties. Ook bij deze organisaties kan men wel horen dat het geen zin heeft te trachten elkaar vliegen af te vangen, omdat de behoefte aan voorlichting veel groter is dan het aanbod, zodat alleen in samenwerking met anderen de belangen van de boeren zo goed mogelijk kunnen worden gediend. Goede voorlichters van handel en industrie zien ook wel in, dat zij hun klanten slechts met hun deel van hun problemen kunnen helpen, zodat alleen in samenwerking met andere voorlichtingsdiensten kan worden bereikt, dat deze een zodanig inkomen behalen, dat zij in de toekomst boer en dus klant blijven.

Toch leert de ervaring dat een dergelijke principiële bereidheid tot samenwerking nog niet automatisch daartoe leidt. Deze moet bewust worden georganiseerd. Vaak zal dit het beste kunnen geschieden door de hoofdingenieur-directeur van de voorlichtingsdienst. Hij kan bijv. vertegenwoordigers van verschillende voorlichtingsdiensten in zijn provincie of in een bepaald deel hiervan uitnodigen om gezamenlijk te onderzoeken waar voor de boeren en tuinders de kernproblemen liggen, welke oplossingsmogelijkheden er zijn en welke rol elke voorlichter kan spelen bij de oplossing daarvan. Een dergelijke aanpak vertoont een duidelijke overeenkomst met de wijze waarop in Zuid-Gelderland met succes voorlichting wordt gegeven¹. In ruilverkavelingsgebieden kan hierbij uiteraard ook de cultuurtechnische dienst worden betrokken. Daarnaast lijkt het van belang, dat alle voorlichters die ten behoeve van een bepaalde groep boeren werken, regelmatig over hun werk van gedachten wisselen. In sommige streken waar op een dergelijke wijze wordt gewerkt, bestaat nu reeds een goede samenwerking tussen voorlichters van verschillende diensten.

A. W. van den Ban

* De auteur is dank verschuldigd aan dr. ir. J. Post en ir. B. J. Hof voor hun kritiek op een ontwerp voor dit artikel.

¹ C. E. van Santen: De Studieclub; bedrijfseconomische discussiegroepen voor landbouwers uit zuidelijk Gelderland, Afd. Voorlichtingskunde van de Landbouwhogeschool. Wageningen 1965, 65 pp.